

Vysoká škola Cevro Institut

Římské právo, odpovědi na otázky

Dominik Bálint

Praha 2020

Obsah

1	Právní otázky	1
1.1	Otázka první, citační zákon	1
1.2	Otázka druhá, sv. Ivo, patron všech právníků	1
1.3	Otázka třetí, vražda ženy	1
1.4	Otázka čtvrtá, ovdovělá žena a změna právního postavení její rodiny	3
1.5	Otázka pátá, nalezenec u cesty	4
1.6	Otázka šestá, vlastník domu na vinici	4
1.7	Otázka sedmá, teorie právního úkonu	5
1.8	Otázka osmá, pohledávka z hazardních her	6
1.9	Otázka devátá, koupě otroka	7
1.10	Otázka desátá, vykoupení otroka	7
2	Zdroje	8

1 Právní otázky

1.1 Otázka první, citační zákon

Otázka

Podle citačního zákona se řešila právní otázka, na níž měli shodný názor Ulpianus a Modestinus, opačný názor měli Papinianus a Gaius, Paulus se k řešení nevyjádřil. Podle jakého názoru bylo rozhodnuto, a proč?

Odpověď

V tomto případě se jedná o rovnost hlasů, tedy dva hlasy proti dvěma hlasům. Z tohoto důvodu se dle konstitucí Východořímského císaře Theodosia II. a Západořímského císaře Valentiana III. rozhodovalo dle Papiánova názoru¹.

1.2 Otázka druhá, sv. Ivo, patron všech právníků

Otázka

Patron právníků sv. Ivo na slavném sousoší drží v ruce Justiniánovu kodifikaci. Nasměrujte zájemce, kde přesně toto sousoší nalezne.

Odpověď

Socha svatého Ivo Bretaňského od sochaře Matyáše Bernarda Brauna se jako součást rozsáhlejšího sousoší nachází v Praze na Karlově mostě, přesněji se jedná o první sochu po levé straně při chůzi z Karlovi ulice, respektive z Křížovnického náměstí, směrem k Malostranskému náměstí².

1.3 Otázka třetí, vražda ženy

Otázka

Podle Pliniovy Přírodní historie A. M. varoval svoji manželku, aby neupíjela víno ze sudu ve vinném sklepě. Když zjistil, že varování neuposlechla, zabil ji. Stalo se tak na počátku republiky. Jaký byste předpověděli výsledek soudního řízení s obžalovaným A. M.? Pro zájemce i otázka, jaké jméno se skrývá za iniciálami.

¹Bartošek Milan and Javorský Jan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, Strana 102.

²*Sv. Ivo* — Muzeum Karlova Mostu. URL: <http://www.muzeumkarlovamostu.cz/cz/karluv-most/sochy-na-mostech/sv-ivo> (visited on 04/26/2020).

Odpověď

Z prvu bych chtěl říci, že můj pohled na tento případ není jednoznačný. S ohledem na Bonnie MacLachlan, která ve své knize "Women in Ancient Rome" tvrdí, že Pliniem výše popsaná situace se stala už za dob vlády Romula, tedy prvního Římského krále³, kdy byl Řím teprve královstvím, a je tedy přímo v rozporu s informací uvedenou v položené otázce. Tuto diskrepanci však nelze jednoduše přehlédnout, neboť na ní záleží přesnější určení času, ve kterém se tato událost stala a s ohledem na to i právo platné v dané době. Pokud bychom uvažovali, že k danému činu došlo ještě za vlády Romula, jednalo by se o dobu, ze které nemáme dochované žádné rozsáhlejší záznamy týkající se Římského práva a lze uzavřít, že se Římané v této době řídili výhradně obyčejovým právem a právo obecně bylo založeno na bázi z bohů. Na otázku v takovém případě nelze jasně odpovědět, ale lze se domnívat, že by muž potrestán nebyl⁴.

Pokud bychom však uvažovali, že se tato situace stala na začátku Římské republiky, tak by se mohlo jednat o období, ve kterém již platil *Lex duodecim tabularum*, v překladu zákon dvanácti desek, tedy o období poloviny pátého století před naším letopočtem. Zde lze usuzovat, ačkoliv to dochované části tohoto zákona přímo nestanovují⁵, že v silně patriarchální Římské rodině, kde manželka a potomci byli pouhými objekty práva, by manžel s největší pravděpodobností měl právo zabít svoji ženu z důvodu konzumace vína⁶.

Je důležité poznamenat, že žena měla v tomto období zakázáno cizoložství pod trestem smrti a stejně tak nesměla konzumovat ani víno, neboť to ženu povzbuzovalo k oplzlosti a v konečném důsledku tak mohlo zapříčinit cizoložství. Proto bylo i samotná konzumace alkoholu ženou zakázána a trestána stejným způsobem⁷.

S ohledem na čtvrtou tabulku zákona dvanácti desek, která v části 2a stanoví, že otec má moc nad životem a smrtí svého syna⁸ tamtéž není důvod nepředpokládat,

³Bonnie MacLachlan. *Women in Ancient Rome: A Sourcebook*. Bloomsbury Academic, 2013. ISBN: 978-1-4411-7749-0.

⁴BLAHO, Peter, HARAMIA, Ivan. a ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997. ISBN: 80-85719-07-X.

⁵*Lex XII Tabularum (English translation : ARS)*. URL: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/twelve_Johnson.html (visited on 04/26/2020).

⁶Dle samotného Ulpiana pravomoc patera familias nad synem a manželkou byla velmi široká. V případě dospělého syna byl neomezeným soudcem nad dětmi a nad manželkou in manu, a za jejich prohřešky mohl dát jakýkoliv trest, i trest smrti. takže smrt musela přijít jako následek jistého protiprávního jednání. PF se musel poradit s přítutnými, pokud tak neučinil, mohl být stíhán již za republiky censorskou důtkou, podle císařské administrativy si musel nechat rozsudek smrti schválit státním úřadem. Zde se však bavíme o zdroji z pozdější doby, myslím si však, že je zajímavé ho zmínit.

⁷Philip S. White and H. R. Pleasants. *The War of Four Thousand Years*. Harvard: Griffith & Simon, 1846.

⁸*Lex XII Tabularum (English translation : ARS)*. URL: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/twelve_Johnson.html (visited on 04/26/2020).

že obdobnou moc by neměl i nad svojí manželkou. Na tento názor však existují i protiargumenty, jeden z nich poskytuje emeritní profesorka Římského práva na Standfordské univerzitě Susan Treggiari. Ta tvrdí, že komentáře starověkých právníků jsou příliš nejasné, aby jednoznačně podpořily jakýkoli jednoznačný závěr, a že je možné chápat zákony tak, že spíše než manželovi, dovoľovali zabítí dané ženy, která spáchala vůči svému muži určitý zákonem odsouditelný čin, jejímu otci. Zde se však dostáváme až k době Augustově a *Lex Iulia*^{9,10}.

Zcela jasnou odpověď na tuto otázku ale však nemohu poskytnout, avšak dle Bonnie MacLachlan, Philipa S. Whita a H. R. Pleasantse byl daný muž, který se dle autorů, odkazujících se na Pliniovu *Naturalis Historia*, jmenoval *Egnatius Meccenius* byl přeci souzen, ale byl osvobozen¹¹. Uzavřel bych tedy tím, že se ohledem na fakt, že i kdybych se nedočel, že byl *Egnatius* osvobozen, dovolil bych si tvrdit, že s ohledem na společenskou a právní situaci v dané době by s největší pravděpodobností nedošlo k odsouzení muže, který by byl v obdobné pozici.

1.4 Otázka čtvrtá, ovdovělá žena a změna právního postavení její rodiny

Otázka

Lucia ovdověla. Její zesnulý manžel zanechal syna a neprovdanou zletilou dceru. Jak se změnilo právní postavení pozůstalých vdovy, dcery a syna?

Odpověď

Zprvu zodpovím otázku ve vztahu k synovi a dceři. Dcera smrtí otce přechází buď pod moc manžela, nebo nejstaršího bratra. S ohledem na to, že dcera byla neprovdaná, přešla pod moc nejstaršího bratra a vznikla tak nová *patria potestas*. Syn se stal novým *pater familias* a tedy i osobou *sui iuris*¹².

Co se manželky týče, tak zde to bylo složitější, neboť její právní status po smrti manžela se odvíjí od typu manželství. Obecně, pokud byla v manželství přísném, *matrimonium cum in manum conventione*, její manžel zemřel a nevrátila se do své původní agnátské rodiny, tak se stávala osobou *sui iuris*, pokud však

⁹Steven Thompson. "Was Ancient Rome a Dead Wives Society? What did the Roman Paterfamilias Get Away With?" en. In: *Journal of Family History* 31.1 (Jan. 2006), pp. 3–27. ISSN: 0363-1990, 1552-5473. DOI: 10.1177/0363199005283010. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0363199005283010> (visited on 04/26/2020).

¹⁰Treggiari Susan. *Roman Marriage: Iusti Coniuges from the Time of Cicero to the Time of Ulpian*. Oxford: Clarendon Press, 1991.

¹¹Bonnie MacLachlan. *Women in Ancient Rome: A Sourcebook*. Bloomsbury Academic, 2013. ISBN: 978-1-4411-7749-0.

¹²Kincl J., Urfus V., and Skřejpek M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.

byla v manželství volném, *sine in manum conventione*, tedy byla stále pod mocí svého otce, nic se pro ní nezměnilo^{13,14}.

1.5 Otázka pátá, nalezenec u cesty

Otázka

Marcus našel u cesty odložené dítě. O jeho matce nebylo nic známo. Byl nalezenec považován za otroka nebo za svobodného? Z jakého principu vycházelo římské právo?

Odpověď

Římské právo stálo na principu *mater semper certa est*, ve chvíli kdy tedy nebyl znám otec, odvozovalo se právní postavení dítěte od jeho matky, popřípadě věřím, že by později musel prokazovat svoje postavení nalezenec sám. V tomto případě je ale nutné v úvahu vzít i fakt, že postavení matky nalezence je nezjistitelné, z toho důvodu se postavení dítě od něj nemůže fakticky odvíjet.

Bohužel jsem k této problematice nenašel přesvědčivé stanovisko, nicméně si troufám tvrdit, že s ohledem na fakt, že římské právo stálo na přirozeněprávní teorii a dle Ulpiana tvořilo základní část římského práva takzvané *Ius naturale*, které považovalo každého člověka za svobodného^{15,16}. Byl by i takovýto nalezenec považován za svobodného občana, kterému by měl být, dle mého chápání římského práva, *ex officio* poručník, neboli tutor, v rámci *tutela impubertum* respektive *tutela Atiliana*^{17,18}.

1.6 Otázka šestá, vlastník domu na vinici

Otázka

Marcus postavil na svůj náklad na Gaiově vinici na místě, kde dříve stával jiný, již zbořený Gaiův domek, kam všichni včetně Tita vyšlapanou cestou chodili popíjet víno, s Gaiovým souhlasem nový viničný domek. Kdo byl vlastníkem tohoto domku? Mohl Titus bez dalšího chodit stejnou cestou k novému domku?

¹³Hrdina Ignác, Antonín Dostálík, and Petr Dostálík. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.

¹⁴Kincl J., Urfus V., and Skřejpek M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.

¹⁵*The Digest or Pandects : Book 1 (Scott)*. URL: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D1_Scott.htm (visited on 01/24/2020).

¹⁶*Digest of Justinian: Liber I*. URL: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest1.shtml> (visited on 01/24/2020).

¹⁷Kapras Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém*. Praha, 1904.

¹⁸Bartošek Milan and Javorský Jan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981.

Odpověď

Starověký říím vycházel, stejně jako Občanský zákoník, ze zásady *superficies solo cedit*, tedy povrch ustupuje půdě¹⁹. Za normálních okolností, by tedy domek byl součástí pozemku, který vlastní Gaius, a ten by tedy vlastnil i domek. Nicméně vyjimku z této zásady představovalo právo stavby, neboli *superficies*. Právo stavby má charakteristiku věcného práva k věci cizí. Jednoduše řečeno, jednalo se o jistý dlouhodobý nájem pozemku, který byl spojený s právem nájemce postavit na tomto pozemku stavbu. Lze důvodně usuzovat, že s ohledem na dohodu mezi Gaiem a Marcusem by se jednalo o právo stavby a domek by tak patřil Marcusovi.

Co se Titova průchodu k domku týče, z prvu mě napadla možnost zřízení pozemkové služebnosti, nicméně s ohledem na Římské pojetí pozemkové služebnosti, tedy, že služebnost musí být prospěšná pozemku, nikoliv osobě si myslím, že toto nepřipadá v úvahu²⁰. Druhá možnost je tedy zamyslet se nad tímto jako nad klasickým vstupem na cizí pozemek. Pokud by tedy Titus měl svolení na pozemek vstupovat, mohl by bez dalšího chodit vyšlapanou cestou k novému domku. Nicméně i kdyby neměl explicitní povolení na tento pozemek vstupovat, tak Římané neuvažovali nad vstupem na cizí pozemek tak, jak nad ním uvažujeme dnes my. Samotný vstup na cizí pozemek nebyl problémem v očích zákona, nicméně vlastník mohl takového člověka ze svého pozemku "vyloučit a odebrat"²¹. Jednalo se o prohrěšek proti osobě, ne proti pozemku, respektive majetku. Pokud tedy Titus měl výslovně povolený vstup na pozemek, mohl tak činit, nicméně pokud ho neměl ani výslovně zakázaný, mohl na pozemek také svévolně vstupovat.

1.7 Otázka sedmá, teorie právního úkonu

Otázka

K jaké teorii právního úkonu, resp. právního jednání (teorie projevu či teorie vůle) se hlásilo římské právo a hlásí Ústavní soud ČR? V čem tato teorie spočívá?

Odpověď

V prvopočátcích Římské říše byli Římané určitě mnohem více nakloneni teorii projevu, v rámci té musí být jasně formální určitý projev, to vychází z *Ius civile* postupem času se formalizované náležitosti začali opouštět a začalo se dbát i vůle stran, zejména s ohledem na *bona fide*. Nechci však tvrdit, že by římané byli nakloneni výhradně jedné z těchto teorií, nicméně troufám si

¹⁹Gaius II, 73

²⁰Kincl J., Urfus V., and Skřejpek M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.

²¹William Warwick Buckland, Arnold Duncan McNair, Frederick Henry Lawson. *Roman Law and Common Law: A Comparison in Outline*. CUP Archive, 1965.

tvrdit, že s ohledem na římské právníky a celkovou jurisprudenci se Římské právo příkladně spíše k teorii projevu *verba*²².

S ohledem na nálezy ústavního soudu ze dne 14.4.2005, sp. zn. I. ÚS 625/03. Si dovolím tvrdit, že Ústavní soud České republiky se hlásí k opačné teorii, tedy teorii vůle. Toto dle mého názoru vychází z této části nálezu: *"Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků, procesem hodnocení skutkových a právních otázek, ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy."*

Z tohoto tedy Ústavní soud České republiky dovozuje následující: *"Porušení ústavně zaručených základních práv se tedy orgán veřejné moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepré autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat."*

1.8 Otázka osmá, pohledávka z hazardních her

Otázka

Titus a Marcus hráli v domku na Gaiově vinici o peníze kostky. Titus prohrál, ale neměl na zaplacení. Slíbil, že druhý den dluh splatí. Ač byl hlavou rodiny, jeho manželka Lucia ho doma opilého a s dluhem ze hry právě nevítala. Aby si ji usmířil, rozhodl se Titus v kocovině, že Markovi nezaplatí. Ten se ovšem zaplacení domáhal. Jak to podle práva s Markovou pohledávkou dopadlo?

Odpověď

Pohledávka ze hry nebyla v Římě právně vymahatelná. Mohlo se tedy jednat pouze o jakousi morální obligaci, kterou měl Titus vůči Marcusovi. Nicméně není vyloučenou, že vymáhání takovýchto dluhů nezákonnými praktikami nebylo běžné. Ostatně autor, z jehož práce čerpám pro tuto odpověď sám připouští, že vydírání kvůli dluhům z her bylo relativně běžné. Sám Marcus by ale neměl zákonný nárok na to, aby mu Titus tyto peníze musel vyplatit²³.

²²Bartošek Milan and Javorský Jan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981.

²³Suzanne B Faris. "Changing Public Policy and the Evolution of Roman Civil and Criminal Law on Gambling". en. In: 3 (), p. 22.

1.9 Otázka devátá, koupě otroka

Otázka

Po tom všem Titus, na něhož se Marcus zlobil, uviděl v přístavu urostlého otroka, který by se hodil na gladiátora. Věděl, že Marcus, který měl gladiátorskou školu, mluvil o tom, že by potřeboval nové otroky. Titus tedy za otroka zaplatil a přivedl ho Markovi. Ten si otroka ponechal a dokonce Markovi odpustil, jak se minule zachoval. Marcus ale za otroka zaplatil a především měl výdaje i s tím, než ho z přístavu přivedl do Markovy gladiátorské školy (nezaměňovat s CEVRO). O jaký právní vztah a institut se jednalo a kdo nesl náklady akce?

Odpověď

Jedná se o darování mezi Marcusem a Titem, přičemž Titus stojí na straně dárce a Marcus na straně obdarovaného²⁴. Dar představoval legitimní dvousstranný pakt, kterým dárce neodvolatelně^{25,26} a bezplatně převádí aktivum na obdarovaného. Náklady akce by tedy nesl až do tradice daru (otroka, respektive *res*, kterou otrok byl v Římském právu) Titus.

1.10 Otázka desátá, vykoupení otroka

Otázka

Titus si ale nedal pokoj a opět "kalil". Otroci k tomu hráli a zpívali, on jim házel mince. Dělával to docela často, a tak otrok – kapelník měl ukrytý měšec s již slušnou sumou. Zato Titus se ocitl bez prostředků a přitom si chtěl koupit další pozemek na vinici. Mohl mu otrok nabídnout, že se za peníze, které měl v měšci, vykoupí z otroctví?

Odpověď

Musím zjistit, zda je v pořádku darování otrokovi peněz. Ano mohl, otrok se mohl vykoupit z otroctví. Otrok má *peculium*.

²⁴Codrin Codrea. "Legal Limitations of the Anthropological Notion of the Gift in Roman Law". en. In: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. LUMEN 2014 - From Theory to Inquiry in Social Sciences, Iasi, Romania, 10-12 April 2014 149 (Sept. 2014), pp. 200–205. ISSN: 1877-0428. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.08.217. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814049301> (visited on 05/01/2020).

²⁵Nelze brát doslovně, v jistých případech bylo možné dar odvolat, například pro nevděk.

²⁶*LacusCurtius • Roman Law — Donatio (Smith's Dictionary, 1875)*. URL: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Donatio.html (visited on 05/01/2020).

Zdroje

Online zdroje

- [5] *Digest of Justinian: Liber I*. URL: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest1.shtml> (visited on 01/24/2020).
- [10] *LacusCurtius • Roman Law — Donatio (Smith's Dictionary, 1875)*. URL: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Donatio.html (visited on 05/01/2020).
- [11] *Lex XII Tabularum (English translation : ARS)*. URL: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/twelve_Johnson.html (visited on 04/26/2020).
- [12] *Sv. Ivo — Muzeum Karlova Mostu*. URL: <http://www.muzeumkarlovamostu.cz/cz/karluv-most/sochy-na-moste/sv-ivo> (visited on 04/26/2020).
- [13] *The Digest or Pandects : Book 1 (Scott)*. URL: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D1_Scott.htm (visited on 01/24/2020).

Knižní zdroje

- [1] Bartošek Milan and Javorský Jan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981.
- [2] BLAHO, Peter, HARAMIA, Ivan, a ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997. ISBN: 80-85719-07-X.
- [3] Bonnie MacLachlan. *Women in Ancient Rome: A Sourcebook*. Bloomsbury Academic, 2013. ISBN: 978-1-4411-7749-0.
- [7] Hrdina Ignác, Antonín Dostálík, and Petr Dostálík. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.
- [8] Kapras Jan. *Poručenství nad sirotky v právu českém*. Praha, 1904.
- [9] Kincl J., Urfus V., and Skřejpek M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN: 80-7179-031-1.
- [15] Treggiari Susan. *Roman Marriage: Iusti Coniuges from the Time of Cicero to the Time of Ulpian*. Oxford: Claredon Press, 1991.
- [16] Philip S. White and H. R. Pleasants. *The War of Four Thousand Years*. Harvard: Griffith & Simon, 1846.
- [17] William Warwick Buckland, Arnold Duncan McNair, Frederick Henry Lawson. *Roman Law and Common Law: A Comparison in Outline*. CUP Archive, 1965.

Články

- [4] Codrin Codrea. “Legal Limitations of the Anthropological Notion of the Gift in Roman Law”. en. In: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. LUMEN 2014 - From Theory to Inquiry in Social Sciences, Iasi, Romania, 10-12 April 2014 149 (Sept. 2014), pp. 200–205. ISSN: 1877-0428. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.08.217. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814049301> (visited on 05/01/2020).
- [6] Suzanne B Faris. “Changing Public Policy and the Evolution of Roman Civil and Criminal Law on Gambling”. en. In: 3 (), p. 22.
- [14] Steven Thompson. “Was Ancient Rome a Dead Wives Society? What did the Roman Paterfamilias Get Away With?” en. In: *Journal of Family History* 31.1 (Jan. 2006), pp. 3–27. ISSN: 0363-1990, 1552-5473. DOI: 10.1177/0363199005283010. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0363199005283010> (visited on 04/26/2020).